

דפים מג – מד

ט. כיצד מאבדים עבודת כוכבים?

- איבוד עבודת כוכבים – רבי יוסי אמר: שוחק וזורח לרוח או מטיל לים. [כשמטיל לים המלח אין צריך שחיקה, אבל לשאר נהרות שיש חשש שיגיע לידי אנשים – צריך שחיקה. כן אמר רבה (בפסחים כח). ומבואר שם בתוס' שגם רב יוסף מודה לדין זה. אבל כאן נקטו התוס' שלרב יוסף צריך שחיקה אף בים המלח].
- ולדברי חכמים אסור לשחוק ולזרות אלא במקום שאינו מגדל צמחים (תוס') או שוחק וקובר את השחיקה (תור"פ פסחים כח), שהרי נהנה בדישון הקרקע ע"י השחיקה ונאמר ולא ידבק בידך מאומה מן החרם.
- א. לפרש"י ורשב"ם משמע שאפילו לחכמים מותר לשחוק ולזרות לים ולנהר. והתוס' חולקים וסוברים שבנהרות אסור, משום זיבול גדוהיהם.
- ב. הלכה כרבי יוסי, כי הזבל אינו גורם יחיד בגידול הצמחים אלא בצירוף הקרקע, וזוהו גורם – מותר' (כדלהלן מט; רמב"ם ע"ז ח; יו"ד קמו, יד. אבל מלשון התוס' (להלן סב: ד"ה אתי) משמע שלכתחילה יש לחוש לדעת חכמים [כן הורה רב חסדא שם] שאמרו אף הוא נעשה זבל'.
- להלכה, כשמטיל לים המלח אין צריך שחיקה (בה"ג ריש הל' ע"ז; יו"ד קמו, יד בב"י ש"ך ועוד). ויש מי שפסק שצריך (עב"ח שם).
- ג. שחיקה זו נעשית ע"י שריפה, שכל עבודה זרה תחילה בשריפה, בדומה לעגל הזהב (ר"ת בתוס' חולין פח רע"ב. [וצ"ב במש"כ בשו"ת עונג יום טוב ר"ס צה]).
- ד. כשמכוין לזבל בה קרקע – אסור לדברי הכל (תוס'). וכן אפר הע"ז שנתבערה כהלכתה אסור בהנאה שנאמר ולא ידבק בידך מאומה מן החרם (פסחים כו; רמב"ם ז; תוס' תמורה לג: יו"ד קמב, א).
- ה. האיסור לזרות משום חשש עשיית זבל, אפשר שאינו אלא מדרבנן (ע' לעיל מב: וברש"י ותוס' מה:).

דף מד

ע. א. העובד ע"ז לדבר שאינו שלו, האם אסרו?

ב. מרחץ העומד בחצר עבודת כוכבים, האם מותר לרחוץ בו ומדוע?

א. אין אדם אוסר דבר שאינו שלו. ולכך לדברי חכמים נחש הנחושת שעשה משה רבינו לא נאסר על ידי המשתחוים לו, כיון שהיה שייך למשה (עשה לך שרף). [אם עשה מעשה בגוף הדבר – מבואר להלן נד. עבד מדעת בעליו – להלן נג].

יש מי שכתב להוכיח שאין אדם אוסר דבר הפקר, עכ"פ כשאינו עושה מעשה בגוף הדבר (עפ"י עונג יום טוב פב. [ועע"ש בסי' קו. לא הבנתי הוכחתו מכאן, שהניח הנחה פשוטה שהנחש היה הפקר ולא ירשוהו ירשי משה, וזאת מניין?]. וע' גם במקור חיים תמה סק"ט; אמרי בינה שחיטה יב).

ב. זה היה מעשה ברבן גמליאל שרחץ במרחץ של אפרודיטי. ונימק ההתר בכמה טעמים: (א) הואיל והמרחץ קדם לעבודת כוכבים, הרי היא באה בגבולו (ואין בכחה לאוסרו לגזול את הרבים. רש"י).

[אבל אם העכו"ם קדמה למרחץ – היה אסור לאדם חשוב כרבן גמליאל לרחוץ בה, שבזה מהנה ומכבד לעכו"ם. אבל לשאר כל אדם מותר לרחוץ שם שלא בטובה. והוא הדין לגינה. רב חמא בר יוסף כפירוש אביי. ע"ע להלן נא].

ב) אין המרחץ נוי לעכו"ם, אלא אדרבה המרחץ עיקר והעכו"ם טפלה לו.
[אבל אם היה המרחץ טפל ונלוה אליה, היה אסור ברחצה. ולא משום איסור הנאה, שאין הקדש לעבודת כוכבים, אלא משום איסור נויי העכו"ם. ופרשו התוס' שאעפ"י שהמרחץ אינו נוי ויפוי, אך מדרבנן יש לו להאסר משום איסור נוי. (לפרש"י אין הוכחה לדין זה, שאפשר דוקא נוי ממש אסור).]
ג. כולם מבזים אותה בכך שרוחצים שם, ואין נוהגים בה משום אלוה. [ואינו דומה לפעור, כי שם ביוזיו היא עבודתו, משא"כ זו שאין עבודתה בכך (רב חמא בר יוסף). ומשמע לפירוש אחד בגמרא שרבי אושעיא חולק וסובר לדמותה לפעור הלכך אין להתיר מטעם זה. וכן לפירוש רב שימי לדברי ר' אושעיא אסור, שאין ביטול לעכו"ם אלא בשבירה ולא בנהיגת מנהג ביוזיו. ע' להלן נג].

דף מה

- עא. א. הרים וגבעות הנעבדים, מה דינם ודין ציפוייהם? מה דין התקרובת, ומה דינם של העובדים?
ב. ביעור עבודת כוכבים בכניסת ישראל לארץ, כיצד סדרו?
ג. העוקר עבודת כוכבים – מנין שצריך לשרש אחריה? ומנין שמכנים לה שם גנאי?
- א. ההרים והגבעות הנעבדים – מותרים בהנאה (לזרוע בהם וליטול מהם אבנים וכו') (רש"י). אבד תאבדון... את אלהיהם. על ההרים הרמים ועל הגבעות – ולא ההרים והגבעות אלהיהם).
עשה מעשה בגוף הקרקע – נאסרה (כדלקמן נד).
ציפויים המחובר להם; לרמי בר חמא, נחלקו בזה תנא קמא ורבי יוסי הגלילי. ולרב ששת – אסור לדברי הכל (לא תחמוד כסף וזהב עליהם...).
- א. התוס' מפרשים בציפוי הנעבד, אבל אם אינו עשוי אלא לנוי, יתכן ולכו"ע מותר. [ואולם לדעות הנוקטות לאסור תקרובת, אפשר שגם ציפוי שאינו נעבד אסור, כי בעצם ההרים והגבעות נחשבים 'עבודת כוכבים' אלא שגזרת הכתוב שהם עצמם אינם נאסרים].
- ב. יש שכתבו בדעת רש"י שהנהגה מציפוי הר וכד', עובר משום 'לא ידבק בידך מאומה מן החרם' וגם משום 'לא תביא תועבה אל ביתך'. ומדברי החינוך (תכח) נראה לכאורה שיש לו ללקות שלש (ע' מנחת חינוך שם). וכן י"א בדעת הרמב"ם (אבי עזרי תליתאה ע"ז ה,ז). ויש אומרים בדעתו שאינו לוקה אלא אחת משום 'לא תחמוד כסף וזהב...' (מנ"ח שם בשם משנת חכמים).
- התקרובת שמקריבים אליהם; רש"י הביא דעה המתירה את התקרובת בהנאה [מלבד אם מקריב לגדא דהר' כלומר למזלו (חולין מ)]. וכן נקט ר"י בתוס'. ולדעת ר"ת התקרובת אסורה, כי ההרים נתפסים בשם 'עבודת כוכבים', מלבד אם שוחט בריחוק ממנה, שאינו מתכוין לעכו"ם. (ובדעת הרמב"ם נחלקו המפרשים; ע' ברשב"א ושלטי הגבורים חולין מ; טור יו"ד ד,ה ובית יוסף).
- משמשי ע"ז של ההרים – אסורים (עפ"י גמרא נב רע"א ובתוס'. וע"ע בשו"ת אבני' חו"מ צט ד"ה אולם ביסוד).
- עובדיהם – בסייף (ברייתא להלן מו.).